

ՕՐԱԳԻՐ ԶՄԻՌՆԻԱՅ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԵՒ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԶՄԻՌՆԻԱՅ ԸՆԴԱԲԱԹ 5 ՅՈՒՆԻՍԻՆ 1868

ԹԻՒ 822

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԶՄԻՌՆԻԱՅ 5 ՅՈՒՆԻՍԻՆ

Նոր տարւոյն առաջին օրը զեօպանաց բարեմաղթութիւնները ընդունելով՝ որոնք ըստ սովորութեան յ. Պապին նուիրակին առաջնորդութեամբը ներկայացան Վատիկանը, հետեւեալ կերպիւ խօսեցան. «Բարեբաղդ կը համարիմ զիս որ կը սկսիմ գնոր տարին շրջապատել ինչպէս միշտ, ամեն տէրութեանց երեսփոխաններէն, և կը նամ հաստատել նորէն զմեծ փափաքն զոր ունիմանոց հետ եղած բարեկամական յարաբերութիւններս պահպանելու և աւելցնելու»:

Այս խաղաղասիրական յայտարարութիւնը գրեթէ բազմաբար ամենեւին չի բացաւ հանդարտեցնել խաղաղութեան բարեկամաց միտքերը. վասնզի մինչդեռ Վադիկայ կայսրը հրապարակաւ կը սէ թէ կը փափաքի միշտ բարեկամ մնալ ամեն տէրութեանց հետ, իւր կառավարութեան ընթացքը բոլորովին հակառակ կը տեսնեմք այս փափաքին: Եւ իրօք այսօրուան օրս Վադիկայ և Իտալիոյ մէջ եղած պաշտօնական յարաբերութիւնները զազրելու վտանգի մէջ կը գտնուին իտալիէի դահլիճին անխոհեմ քաղաքականութիւնը՝ զոր մօտիւ ժիւր Վատիկան պատրաստուի իւր ճարտարախօս ատենաբանութեամբը դատաւարանց ազդեցին խորհրդանոցին մէջ, Վադիկայ յարաբերութիւնները լուսաւորելու կացութեան մը մէջ չեն գտնուիր Բրուսիոյ հետ: Ստորոգէ որ առ երեսու բարեկամական փոխադարձ յայտարարութիւններ կը լինեն, այսու աւանայնի Բրուսիոյ մեծնալը և անոր նախադասութեամբ գերմանական տէրութեանց միատրուիլը Վադիկայ ազդեցին փառասիրութեանը կը գտնուին, հետեւաբար՝ ըստ հասարակաց կարծեաց Վատիկան կայսրը թէ շուտ և թէ՛ անսպասելի պատճառներ մի պիտի գտնէ Բրուսիոյ դէմ պատերազմ հրատարակելուն: որպէսզի Վադիկայ տէրութեան գերակայութիւնը բրէսիլիոյ եթէ կարելի է վերահաստատէ: Վատիկան կայսեր Բրուսիոյ հետ ունեցած քաղաքական յարաբերութիւններն ևս աղէկ վիճակի մէջ չեն՝ յորմէ հետեւ Վադիկան և Վատիկան իրարու հետ համաձայնեցան ընդգէմ Բրուսիոյ և Բրուսիոյ քաղաքականութեանը:

Ահա այս է Լեոպոլտի այժմեան քաղաքային վիճակը. որ ինչպէս կը տեսնուի, լի է սպասելիքով մասն խաղաղութեան աշխարհիս. ուստի Վատիկան կայսեր խաղաղասիրական խօսքերը վստահութիւն մի չի բերան պատճառել կենցաղապէս անձանց:

Փարիզի և մանաւանդ Վէնայի մէջ ոչ սակաւ մտաւորականութիւն կը պատճառէ զեօպանական խորհրդակցութիւնը որ կը լինայ այս օրերս ի Բէգերգէտիկ նախադասութեամբ օգոստոսփառ կայսեր ամենայն Բրուսիոյ: Այս կարեւոր խորհրդակցութեանը մասնակցելու համար՝ Վ. Պոլսոյ, Փարիզի, Վէնայի, Վիլնիւի և Լոնտոնի Բրուսիոյ գեղականները հրաւիրուեցան և փութացան երթալու ի Բէգերգէտիկ: Բայ ի Լոնտոնի գեղական մօտիւ Պրիւսիոյ օնպուհէն. որ իւր ծերութեանը և ձմեռան սաստկութեանը պատճառաւ, թողլովութիւն խնդրեց և ընկալաւ իւր տեղին շարժելու:

Կը հաստատեն թէ այս խորհրդակցութիւնը Լոնտոնի խնդրոյն վրայօք կը լինայ և ընդգէմ համաձայնութեանը որ նոյն խնդրոյն նկատմամբ անցեալները տեղի ունեցաւ Վադիկայ և Վատիկայ կառավարութեանց մէջ, ինչէն նպատակը այս համաձայնութեան, ոչ ոք գիտէ. սակայն կերելի թէ ի վնաս օգտեց Բրուսիոյ պիտի ըլլայ, վասնզի Լեոպոլտ իւր լուրջ իւր մէկ թուոյն մէջ կը սէ, թէ շատ հաւանական է որ յիշեալ համաձայնութեանէն պա-

տերազմ մի ծագի. և այս պատերազմը անշուշտ Լոնտոնի խնդրոյն համար պիտի ըլլայ:

Վատիկայ կառավարութիւնը՝ այսպիսի պատահաւան դէպքի մը պատրաստ գտնուելու համար արժան համարեցաւ, կըսեն, հարկաւոր եղած միջոցները կարելի եղածին չափ ի գործ դնել: Իսկ Վադիկան կը շարունակէ միշտ իւր պատերազմական պատրաստութիւնները ոչ միայն Բրուսիոյ դէմ, այլ և Բրուսիոյ և Իտալիոյ տէրութեանց դէմ:

Կը հաստատեն թէ Վէնայի օսմանեան դեսպան վստ, Հայտարարեցին, յիշեալ մայրաքաղաքէն մեկնելու և փարիզ և Լոնտոն երթալու կարեւոր պաշտօնի մը: Այս առաքելութիւնը գոյցէ առանց յարաբերութեանց չէ՝ Վատիկայ նախազգոյշ ընթացքին հետ՝ զոր վերը յիշեցինք:

Իտալիոյ պաշտօնէից խորհուրդը վերահաստատուեցաւ ներքին գործոց տեսչութիւնը մօտիւ Վատիկայ սեպուհին յանձնուելով և Վէնայէն գործապետ յիշեալ խորհրդոյն նախադասութիւնը և արտաքին գործոց պաշտօնը իւր վերայ պահելով: Պաշտօնէից խորհրդոյն այս փոփոխութեամբը Իտալիոյ քաղաքականութիւնը ամենեւին չի կրնար փոխուիլ: Հոռոմի խնդրոյն նկատմամբ, և գուցէ Վիտորիոյ դահլիճը պարտաւորուի ազդու և որոշիչ ընթացք մի բռնելու այս խնդրոյն լուծմանը համար: Լոնտոնի կը լինուի թէ պատրաստութիւններ կը լինեն Վիլնիւի մէջ, և ասիկա ապացոյց մըն է թէ Իտալիան անգործ նստած չէ. այլ ընդհակառակն իւր զօրաբանակին թիւը աւելցնելու և Բրուսիոյ հետ ունեցած իւր դաշնակցութիւնը վերահաստատելու կաշխատիւ միջոցապէս եթէ Վատիկան կայսեր կառավարութիւնը երկար ժամանակ հաստատուն մնայ իւր այժմեան ընթացքին մէջ, այսինքն եթէ Վ. Պապին աշխարհական իշխանութիւնը զինու զօրութեամբ մշտապէս պաշտպանել ուզէ, տարակոյս չիայ թէ պատերազմ մի պիտի ծագի Վադիկայ և Իտալիոյ մէջ: Այսու աւանայնի շատ հաւանական է որ Վադիկան իւր արդի քաղաքականութիւնը փոխէ Հոռոմի նկատմամբ. իսկ Իտալիոյ ժողովրդոց դառնով՝ անհասարկ կերելի որ ազդեցին փափաքը և ուստի, որ կուզէ զՀոռոմ մայրաքաղաք ընել Իտալիոյ, անհասարկ կերելի կըսեմք որ այս ազդեցին փափաքը փոփոխութիւն գտնէ:

Լոնտոնի խօսք չըլլաւ Փարիզի մէջ Հոռոմի խնդրոյն լուծմանը նկատմամբ՝ ըլլալով խորհրդակցութեանը վրայօք. ուստի կերելի թէ Վադիկայ կառավարութիւնը պարտաւորեցաւ ետ թողուլ այս առաջարկութիւնը տեսնելով որ մեծ տէրութիւնները իւր նպատակին համար չեն և մէյմէկ պատճառաւ մերժեցին իրենց մասնակցութիւնը յիշեալ խորհրդակցութեանը: Վադիկայ նպատակը յայտնի էր. Վատիկան Լեոպոլտի կուզէր մեծ տէրութեանց որոշմամբը հաստատել պապական աշխարհական իշխանութիւնը սակայն չյաջողեցաւ և չէր կրնար յաջողել իտալական միացեալ թագաւորութեանը դէմ, որ այսօրուան օրս հզօր է և հզօր գաշակիւններ ունի:

Կերելի թէ Վադիկայ կառավարութիւնը ժամանակ չունի մեծ ուշադրութիւն մատուցանելու այսպիսի խնդրոց՝ որոնք ուղղակի կերպիւ իրեն չեն դպչել. որպիսի է պատահական պատերազմը Վադիկայ ընդդէմ Բրուսիոյ և Իտալիոյ: Եւ յիշեալ կառավարութիւնը ուշադրութիւնը և հոգը մասնաւորապէս դրաւած են Հապսբուրգի պատերազմը և Վիեննայի իրաւունքները: Եւ այսու ամենայնիւ մեծ նաւատորմի մի կը յայտարարուի ի Սալթա, որպէսզի Լեոպոլտի աւանդաբար չգտնուի ի պատահաւ ծանր և աղէտալի դէպքերուն՝ զորս ապագան կը սպասուայ մեզ:

ԱՏԵՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ Պ. ԺԻՒԼ ՅԱՎՈՒ (Շարունակութիւն և վերջ): (1)

Պ. Լեոպոլտ Բեյլիքը. — Սրբաբաւ անարժան խօսք մըն է այդ: (Աղաղակ):

Պ. Ժիւլ Յավու. — Կը հասկնամ պատերազմին հարկաւորութիւնները, բայց և այնպէս տխուր աղղկեցութիւն մը կընէ ինձ՝ երբ պաշտօնական յայտարար մը մէջ մարդկային սերունդին սպառնալի պատճառ եղող զինուորային այս կերպ անախառ խօսք մը կը կարդամ: (Աղաղակ): Եւ այս խօսքը ոչ միայն զաղղկական սիրտերը վրաւորեց, այլ և Իտալիոյ մէջ անհարգաբար յուզումն սրտի պատճառեց: (Ընդմիջում): Այս, Իտալիոյ մէջ սիրտերը այն աստիճան խռովեցան, որ ընդհանուր զայրուածան ծայր մը պատակեց Վադիկայ դէմ: (Աղաղակ):

Պ. Կլեմէնտին. — Կուզէի որ Իտալիա սիրալիք ծայրով մը պատասխանէր:

Պ. Լալապան Ենիյետե. — Կարծեմ թէ պիտի հարկաւորուի կարգել զոր, որպէսզի Պ. Կլեմէնտին ընդմիջումները նշանակէ: (Կը ծածկուի): Կաղաչեմ զինքը որ գտնէ իւր բարեկամաց խօսքը յարգէ:

Պ. Ժիւլ Յավու. — Միւսին և Լատիւի մէջ բոլոր զաղղկային գործաւորները գործարաններէն վնասուեցան: (Ժխտումներ): Կրնամ ըստ մտայնութեանէն զաղղկային վաճառականի մը գրած նամակաւ՝ որ Լեոպոլտ Վադիկայ անուամբ մեծ ընկերութեան մը կազմուելը կը հաստատէ, որուն նպատակն է, կըսէ, մերձիկ գաղղկական վաճառաց գործածութիւնը Իտալիոյ մէջ:

Ուրեմն մեր վաճառականական և արուեստական վիճակը՝ որ արդէն անհաստատ էր, աւելի ծանրացնելով՝ գաղղկական շահը վտանգի մէջ դրիք: (Չանաղան շարժումներ): Եւ Երջապէս այն շահը՝ որուն նպատակը համար կերելի թէ այդ որոշման զինքը, նոյն լիակ շահը ամենեւին աւելի վնաս կրեց արշաւանքին:

Չեմ վարանիր երբեք կրննելու այն յայտարարութիւնը՝ զոր ուրիշ արտահայտութեան մէջ արդէն բրած ըլլալով, և կը կարծեմ որ վերջին անգամի համար բրած ըլլալի, այսինքն թէ մեծ յարգանք և անհամար իշխանութեան այն անձանց համար որ կը խորհին թէ կրննի նուիրական շահերը Պապին աշխարհական իշխանութեան պահպանութեան հետ կապուած են:

Սոցն ասպարէզին վրայ յիշատակներ և յոյսեր կան՝ որոնք արժանի են ամենուն յարգանքը, բայց չեմ կրնար հասկնալ որ այնչափ երեւելի դատեր ու ապացոյցներէ վերջը, ինչպէս տակաւին այս կարծեաց մէջ հաստատուն մնալ կուզեն: Ինչպէս անոնք՝ որոնք զէմ կը խօսիմ, կրնան կրնալ քաղաքականութեան հետ խառնել, երբ ուրիշ դատեր ի վեր կրնան քաղաքականութեան կապարկապէս դատուած է: Ինչպէս չեն տեսներ թէ այս կարծեացով անխորհրդեմբար՝ որ աշխարհական իշխանութեան զոյգութեան յառաջ պիտի գոր պապութեան համար, ուրիշ բան մը չէ բայց կը թէ գերութիւն մը: Ինչպէս չեն տեսներ թէ արքայական թագը պապական խնդրին կը լինի, Հոռոմ քահանայապետը կը լինի նախապետի մարդկային ամեն պղծութեանց մարձնալու: (Աղաղակ): Եւ ըստ մտայնութեանէն համար՝ եկեղեցական պատմութեան քաղաքականութիւն մը յառաջ պիտի բերէմ: Քաղաքականութեան հաստատութեանէն մինչև ցոյցօր՝ Եկեղեցին 257 քահանայապետ ունեցաւ. այսինքն 93 քահանայապետ մինչ ի 756 թուականն, որ ատեն Բէրէն Լը Պոնթի իւր գործած բռնի յարկաւորութիւնները Պապին կողմէն վաւերացուեալ համար Բոնիցն նահանգը տուաւ անոր ի նշան շնորհակալութեան: 756 թուականէն մինչև 1867, քահանայապետաց թիւը 462ի հասաւ: Այս արաւմի 93 քահանայապետներէն 69ը և վերջին 162ն միմիայն 40 քահանայապետ արքայ կարգը դատուեցան: (Ընկերացայ միկ մասը կը ծիծաղի): Որով նոյն լիակ Եկեղեցին ինքըզինքը կը դատէ և իրաւամբ. որովհետեւ այն քահանայապետները՝ որ-

(1) Տես յարգանքս նախընթաց քիւն:

միանգամայն աշխարհական իշխանութիւն ունէին, շատ անհրաւիր իշխաններ գործելու տրիպուլացան, և կրնամք իբր պապոյցոյ պապական թագաւորութիւններ յիշելը նեղ, որոնք ճշմարտութեամբ միապետութիւնները անհնէն արիւնաւոր և ամենէն պիտի միապետութիւնները եղան: Ասպի հոգեւորին և մարմնաւորին մէջ խորին ու արմատական անմիաբանութիւն կայ. որոյ նկատմամբ նոյն իսկ արդի քաջանայապետը պատեհութիւն ունեցաւ իւր միտքը յայտնելու իբրեւ աշխարհական փնտրուիտ: Այդ յիշելը անոր դասակարգութիւնը որ տեղի ունեցաւ Պրիզմըր վեչտամաներորդի թագաւորութենէ վերջը. և երբ քաջանայապետական անթոյժ նստաւ փութացաւ ի հեղութեամբ ու քաղցրութեամբ ըսելու խոսքով, «Այ՛, կանգնէ, քու անկախութիւնդ և իրաւունքներդ նոյնն ատանալու համար»:

Այդ յիշելը նաև այն քաղցր սարսուռը որ խոսքով մէկ ծայրէն միւս ծայրը ընթացաւ այս խօսքին պատճառաւ. բայց այն ատենը Ս. Պապը իւր քաղաքական հաւատոյն մէջ սկսաւ տատանել, վաճառել փութացան ծանուցանելու անոր իւր վիճակին մեծութիւնը ու վտանգը: Իւր պաշտօնէն խորհրդէն իրեն յանձնուած յիշատակարան մը հետեւեալ երեք սրտումները կը քննէր, Պապը կրնայ պատերազմ ընել, կողմէ՞ սրտերազմի արգելք ըլլալ, կամ յայտնել թէ խաղաղութիւն ուզէ անգամ չկրնար պատերազմը արգելել: Ամենէն նշանաւորը այն է որ, յիշեալ յիշատակարանին տակ դրուած առաջին ստուգործութիւնը՝ կարալինալ Անթոնիոյին էր, որ ճշտապէս իբր շղթայազերծ ներկայացնելով կըսէր Պապին «Փութորիկէն կըսարսափեալ» բայց և այնպէս դու ես որ զայն կը յարուցանեալ: Պապը պատասխանեց «Այ՛, հապտեալ» «նեղէն շատերը զմեզ կը հրաւիրեն որ իրենց հետ միա» «նաեք պատերազմելու համար, Մենք կը յայտնենք թէ «այսպիսի որոշում մը մեր խղճարդներէ հեռու բան է» «վաճառի մենք որ խաղաղութեան և զիջութեան Ս. Ս. «տուժոյ երեսփոխանն ենք, միևնոյն անսահման սկըր «ունիք բոլոր ժողովրդոց և բոլոր ցեղերու համար»:

(Շարժումն է)

Գաւազան ձայներ. — Ի՞նչ փետր խօսք:

Պ. Ժիւլի Ֆալա. — Իբրեւ լեզու փետր պատկան աշխարհային իշխանութեան անկողնը գոյություն խօսք մըն է: (Աղաղակ է) Քանզի Պապը այս խօսքերը ըսելով իւր արքայական թագը մէկդի կը թողու. քաջանայապետական խոյրը պահելու համար. և նոյն թագը կրկին իրեն առնել տալը՝ խոյրը նուազացնել է: Այսինքն թէ Պապը աւելի հզօր կրնար ըլլալ ի կայսր քան ի հռոմ զորացեալ գաղղական պիտոց պաշտպանութեամբ: Եւ թէ գաղղական երկրորդ միջամտութիւնը տեղի չունենար Պապը տարադրեալի գաւազանը ձեռքը բռնելով հռոմէն մեկնած ատեն իմ աշտոյս առջև հարկաւորութիւն աւելի մեծ պիտի երևար, քանի որ արդ նոյնը չէ իբր թագաւոր ի հռոմ զինի յաղթութեան մը, որ 600էն աւելի խաղաղաց մահուան պատճառ եղաւ:

Այդպիսով որ հաղթութիւն կը յիշեն այն վարդապետութիւնները որ երկնային Տէրը ըրաւ և որուն փոխանորդն է սրբազան Պապը երկրի վրայ: Այսինքն ըստ իւր աշակերտաց որ սրայ գոտին մէջ երկնին կապելով բանալիներ ոտը հանեն, ո՛չ. այլ ընդհակառակն «Համբերատար ոգով տարէք հալածանայ» ըսաւ, և նոյն ինքն ստատալիք կրկնելու, «Այ՛ տաք սուր, սրով անկցի», և իւր մահուամբ իւր մեծութիւնը ցոյցոյց: Բայց այսօր այն խաղաղութեան օրինակին տեղ մահաւորաւ գործիքը տեսնար որ զպապական իշխանութիւնը պաշտպանեց. արդ ըստ իմ կարծեաց այս յաղթաւ, կան օրը՝ պապական աշխարհային իշխանութեան համար ամենէն աղետալ օրը եղաւ: Արքայաժողովը տեղի պիտի ունենայ թէ չէ. այս միջոցին այն խնդրոյն վրայ վիճարանութիւններ կը լինան: Սրտաբին գործոց պաշտօնէն ան պիտի ըսէ մեզ ինչ որ պիտի կարենայ ըսել. . . . մեր կողմանէ համար և խորհրդապահ ընթացք մը պիտի ունենանք. . . . ըստ իմ կարծեաց յիշեալ խնդիրը անստորեւեր և ոչինչ է ի մասին վերջնական որոշման, և միայն Պապին արժանաւորութեանը նկատմամբ մեծ ու կարեւոր է: Պապին մեծութիւնը իւր տիրութիւնը, իւր ընդգրկութիւնը և իւր անուշաբքութիւնն է. քանզի ինչ պիտի գայ ընել յարեալաժողովը: Եւ թէ գաւազանը նոյն օրէն իւր իշխանութիւնը թող տուած կամ իշխանութեան ինկած կը համարուի: (Աղաղակ է) Որովհետեւ արքայաժողովը չկրնար լուծել վիճակները ընդդէմ սկըր բանց քաղաքակրթութեան և նորադոյն պաշտօնարաց:

Մեր կայսրութեանը նկատմամբ խօսելով, այսօրուան օրս 1866ին զաշխարհութեան վերջը ունեցած կայսր.

թիւնէն հարկաւորութիւն աւելի դժուարին ու վտանգաւոր է: Այսինքն յիշեալ զաշխարհութիւնը հռոմէն որոշակի կերպով քաղաքական կենթադրէր, և կառավարութիւնը՝ իրաւանց դէմ հռոմ երթալիս այն պիտի աղէկ պապոյցոյներով յայտնեց, որ անկարելի կը թուէր անկէց քաջուելն ետեւ վերադառնալ ի հռոմ դառնալ: Բայց այժմ հռոմի մէջ կը գտնուին. ինչ պիտի ընենք: Եթէ արտաքին գործոց պաշտօնէն Պրիզմըր ժողովին մէջ ըրած ատենախօսութիւնը յառաջ բերեմ, անոր մէջ ընդարձակ բացատրութիւններ չեմ գտներ: Յիշեալ պաշտօնէն խաղաղութեան համար բարի կամեցողութեանը կը զմէ և կը խնդրէ որ այս ցաւով եղելութեանը վերջ տալու միջոց մը ցուցնելով, խառնաշփոթ կայսրութեանը ազատէ գլխը: Դա եւ նոյն պաշտօնէն անակնուեցի յայտնութիւն մը կընէ Պրիզմըր ժողովին՝ ըսելով թէ «Խաղաղական և Պապական կառավարութեանը մէջ մէկմէկու դէմ հակառակութիւն կը տիրէ: (Աղաղակ է ծիծաղ):»

Այս հակառակութիւնը չփութուի եւ մէջ կը ձգէ արտաքին գործոց պաշտօնէն. արդ արքայաժողովը մը պիտի կարենայ այս խառնաշփոթ դժուարութեան վախճան տալ: Հռոմէական ատենախօսութիւն մէջը մօտիկօ տը Պարիս. . . (Ծիծաղ): Երկրէք պարոնայք իմէ փութանալ Մօնթենէօ ըսելով մօնթիօ տիրապետ կուտամ՝ եկեղեցականի մը. բայց որովհետեւ Մենք Սիմօնի ժամանակին վարչական կանոնաց ներքեւ գլխի կողմէն զմեզ արդարացի է թողնուի ինչ խնդրէ որ անոր ժամանակին լիզուր գործածեմ: (Ծիծաղ և հաւանութիւն յաջողութեամբ տանախօսին):

Այս Մօնթենէօ տը Պարիս կը խոստովանի թէ Պապը իւր միջամտութիւնը առժամանակեայ դարձան և չի թողնուի մեկնել, թէ խաղաղական կարելի է այս միջամտութեան նուազագույն ըլլալ և Պապական ևս քան զէս միջամտելով կարծես թէ ոչ կրնայ յառաջ երթալ՝ ոչ ետ քաշուիլ: Ահաւասիկ զգօն, խոհեմ և փառաւոր կոչուած քաղաքականութիւնը, որ 50 միլիոն միլիոնով և 600 հոգոց մահուան պատճառ ըլլաւ՝ ոչ կրնայ յառաջ երթալ և ոչ ետ քաշուիլ:

Ըստ իմ այս կայսրութեանը ազատելու համար երկու միջոց կը տեսնեմ. այսինքն կամ թողուլ խաղաղական և Պապը որ իրենց շահոց համեմատ մէկմէկու հետ համաձայնին. . . . (Աղաղակ). ապա թէ ոչ, թէ իւր միջոցներ գործածելու ժամանակն անցաւ. հարկ է հաստատ, պարզ և որոշ քաղաքականութեան մը գիտելով հաստատագր և հզօր կերպով պաշտպանել Պապին աշխարհական իշխանութիւնը: (Չանհաւան շարժումներ):

Քանի մը ձայն. — Այո՛, այո՛:

Պ. Ժիւլի Ֆալա. — Այո՛, ուրեմն ահա այն պայմանները և այն հետեւութիւնները որոնցմով սոյն քաղաքականութիւնը կրնայ գործադրուիլ: Կարծեմ թէ ձեզմէ և ոչ մէկը հաւանութիւն չտար առժամանակեայ միջամտութեան մը որ զՊապը յանկարծական յարձակման ենթակայ կընէ: (Ոչ, ոչ է):

Աստի պէտք է մտաւել նաւատորմի մը և բանակի մը յատկացնել ի մեծ վնաս գաղղական շահոց. պէտք է քաջանայապետաց 1859 թուականին առաջ ունեցած իշխանութիւնը վերանորոգել, բրովհետեւ արդի պապական երկիրը անբաւական է աշխարհական անկախութիւնը պիտի կրնայ իրարով ապահովելու: Այսինքն հարկ պիտի ըլլայ որ գաղղական կառավարութիւնը 1862 թուականին ընել ուղղութիւն հակառակը գործէ. 1859ին ըրածը արեւ. պապական վիճակներն անջատուած նահանգները՝ խաղաղ ձեռքէն ետ առնելով վերադառնալ Պապին դարձնել: (Շարժումն է) Բայց նոյն ատեն զգուշացէր որ չըլլայ թէ մեր զորքերը ետ քաշենք, վաճառք քաջանալու պէս նոյն նահանգները կրկին պիտի ապստամբին: (Ժխտումներ): Եթէ այս երկուսը իրարայի չէ, ինչո՞ւ ուրեմն Պապը բանակ մը ունի իւր թով: Այնպէս 1859ին ի վեր քաղաքական կայսրութիւնը ամենեւին չորաւորեցաւ: Քանզի 1859ին աւստրիացիք 35,000 հոգիէ բաղկացեալ բանակ մը ունէին ի Ռ. Ս. մայր. և որովհետեւ դուք քան զԱւստրիայիս անհաւանութիւն և խոսքով բուռն ատենութեան և տեղ յարձակմանց առարկայ պիտի ըլլար. . . . անոր համար պիտի դատաւարարուէք 40—50,000 հոգիէ բաղկացեալ մնայուն բանակ մը ունենալ յոգուտ պապական աշխարհական իշխանութեան, և ամեն տարի 100 միլիոն մը խել. այն ինչ կը թուի թէ և հարկաւոր եղած ճանապարհաց շինութեան վերաբերեալ գործերնիս գէշ վիճակի մէջ են: (Աղաղակ է):

Եւ կողմէն հակադրելով թէ ինչ պատճառի և որո՞ւ համար այս կերպ զգուշութիւններ ընելու յանձնառու կըլ.

լաւք: Ահաւասիկ աշխարհական իշխանութեան իրաւունք կանոնադրելը որ հասուն խորհրդածութենէ մը վերջը հրատարակուեցաւ: 1866ին հասած իւր շրջաբեկական կոնգրակին մէջ՝ Պապը միջոտմիջէ կիմացնէ այն հիմնական մոլորութիւնները որք զգործողները յաւանական տանջանայ կը մատենեն ի հանդերձեալ, և եկեղեցական բանադրանայ այս աշխարհիս մէջ: Այս մոլորութեանց մէջն հետեւեալ յառաջ կը բերեմ. «Այ՛ հաւանաւոր և ազգայ քաղաքական անկախութիւնը մոլորութիւնն է». և այս Յիշարդ մոլորութիւնն է: (Ծիծաղ): Այնպէս որ մոլորութեանց մեծ մասը տաւանց յիշելու կանցնի մեզի ծանօթութիւն շատու համար:

«Այսինքն թէ գիտութիւնը, փիլիսոփայութիւնը, բարոյականութիւնը, և նոյն իսկ քաղաքական օրէնքները կրնան եկեղեցական իշխանութեանը ազատ մնալ, մեզ թուի թէ»: Այսպէս ուրեմն Պապը մեր անկախութիւնը, մեր խղճի ազատութիւնը մեզմէ կը յախալտուի. և ամեն բան մեզմէ առնելու ետեւ մնացողը կը ձգէ մեզ: (Այնքան ծիծաղ):»

«Այդի ազատ մտաց հետ ընդունելով թէ հռոմէական «կրօնը սոյսուհետեւ իբր տէրութեան կրօն չկրնար հաւանաւոր իրաց թողուլ միւս բոլոր կրօնները, դարձեալ մոլորութիւնն է». և այս մոլորութիւնը 87 երրորդն է: Այդ՝ իմաց կուտամ մեր պաշտօնակից այն երեսփոխանաց՝ որոնք իրենց փառք կը համարեն Մոլիսական կրօնին հետ իմ թէ պապական շրջաբերականին համեմատ պէտք է քաղաքական ընկերութեան արտաքսութիւն: (Այնքան ծիծաղ):»

«Այսինքն թէ հռոմէական քաջանայապետը կրնայ և «պարտաւոր է համաձայնել յառաջադրութեան, արդի «ազատամտութեան և քաղաքակրթութեան հետ մեծ լուրջութիւն է դարձեալ մոլորութիւնն է»:

Այնպէս որ բաժանուած յայտնապէս հրատարակուած է: Մէկ կողմանէ քաղաքական ընկերութիւնը ի գործութեամբ, փախաբանօր և յոյսերով, միւս կողմանէ քաջանայապետը՝ որ յանցաւոր դարձնել կողմէն գնաւ: Եւր կայսրը՝ իւր Մայիս 2 ամսաթուով դրած նախաձեռնութիւն, հռոմի Սիմօնի ընդգրկման իշխաններ իբր Եւրոպայի չփութուի իւր ատենաւ կը յայտնենք, խորագիտ և խոհեմ խօսքեր կը արտաբանենք նոյն նամակը:

Դատ անգամ նիւթակրօնութեան և տատաւածուրացութեան վարդապետութիւններն յառաջ գալիք վը տանքներուն դէմ ամբաստանութիւններ կը ընենք: Այս վարդապետութիւնները ես ես կը պախարակեմ, ես ալ թէ չեմ տեսնում անոնց՝ որ ամեն կրօնէ հրաժարելով միմայն իրտ ցանկութեան և զինութեան պաշտամանց անձնատուր կը ըլլան. որ կը զորացնեն զայնու գները ի վնաս իրենց նպատակին: Բայց ոչ նուազ թէ չեմ տեսնուի, որ մարդկային բանականութիւնը կը րանան, վաճառք ամենէն մեծ անարդիւններն են Աստուծոյ, որ տուաւ ինձ նոյն բանականութիւնը:

Ահա այս վարդապետութիւններն են որ կողմէն քաղաքակրթութիւնը մեզ: (Աղաղակ է) Թիւ պիտեւ գիտեմ որ կառավարութիւնը իւր տրամաբանութեան մէկ հրաշքով Տէրութեան խորհրդոյն ձեռամբ խղճեալ տուաւ այն շրջաբերականը. այո՛, խղճեալ տուաւ զայն՝ բայց անոր կտորները ժողովից որ խոտի սկըր Շարքոյի հրացանաց մէջ միտէ: (Ծախաւ հարութիւնը ի ձայն կողմն ատենախօսին):

Ահաւասիկ պայմանագրութիւնը վաճառականութեան իրաւունք ձեռքէ ձեռքին, որուն վրայօք յիշատակութիւնը ըրած եմք մեր նախնիների թուով: Այս պայմանագրութեան յարակից եղած Պապականութեանց տեսլական ևս (քայէ տէ շարժ) յետ այսօրիկ պիտի հրապարակեմք ի տեղեկութիւն հաւատարկութեան:

ՊԵՏԱՊԵՏԱՊՈԼԻՏԻՆ

Որ եղև ի 4 Հապան ամսոյ 1864, այսինքն ի 15—27 Նոյեմբերի 1867, վաճառականութեան ծովեղբերի միայ ի Օ. Պրոսկա,

Ի մէջ վսեմափայլ պաշտօնէին վաճառականութեան հրապարակական շինուածոց վաճառական կայսերական կառավարութեան օգոստոս. Սուլթանին՝ Ալի կողմէն, և պարոնաց Մոհամեդ Դարնո, Լիֆթա Պարքեր և Մորալի Կուարաշինո՝ հիմնադրաց ընկերութեան այս գործոյն, միւս կողմէն, հետեւեալ դաշինքներով:

Յօդաւոր 1. Կայսերական կառավարութիւնը կը շնորհէ Մոհամեդ Դարնո, Լիֆթա Պարքեր և Մորալի Կուարաշինո պարոնաց և ընկերութեանը զոր այս գործոյն համար կազմելու յանձնառու եղած են, բա.

ցարձակ արտոնութիւն ծովեղերք (quai) մի շինելու
Իզմիրի մէջ իւր մասունքներով և պարագայի բքը, և
ողուած քաղել նոյն ծովեղերքէն. և այս ամենը 'ի
գործ պիտի գրուի համեմատ պայմանաց, որ նշանա-
կուած են Պարտաւորութեանց տետրակին (cahier
de charges) մէջ, որ կցեալ է ներկայ պայմանագրու-
թեանս՝ որուն մէջ մասը կը կազմէ: Այս արտոնու-
թիւնը շնորհեալ է Յ) տարուան համար, սկսեալ
կայսերական հրովարտակին ամսաթիւէն:

Յօդ. 2. Պարտաւոր Շարնո, Պարքէր և Կուա-
րաշինո կընդունին Պարտաւորութեանց այս տետրա-
կը՝ ինչպէս նաև անոր մէջ եղած պայմանները և
յանձնառու կըլլան ամեն կերպիւ յարգելու նոյն
տետրակին դաշինքը և միտքը:

Յօդ. 3. Այս վեճէրը՝ որ կրնան տեղի ունե-
նալ 'ի մասին մեկնութեան կամ գործադրութեան
դաշնացն յօդուածոց որ այս չնուցմանը (concession
կըվերարբերին, երկու կողմէն միջնորդ դատաւոր
գրուով՝ անոնց դատաստանը պիտի որոշուի, ինչ-
պէս որ սահմանուած է Պարտաւորութեանց պե-
րակին շէնքերոց յօդուածոց մէջ:

Յօդ. 4. Ինչպէս որ յիշուած է Պարտաւորու-
թեանց տետրակին չորրորդ յօդուածոց մէջ, ընկե-
րութիւնը կատարեալ իրաւամբ տէք ըլլալով՝ իւր
ծախիւքը և 'ի վտանգ իւր լեցուցած երկիրներուն,
յայտնի է թէ իշխանութիւն պիտի ունենայ իւր այս
ստացուածքը այսինքն այս տեղերը՝ ամենը մէկ տեղ
կամ կտոր կտոր ծախելու երբոր ուզէ կամ ինչկեր-
պիւ որ արժան համարի վասն առաւելագոյն օգտի
իւրոյ. բայց միշտ պիտի վարուի համեմատ տէրու-
թեան օրինացը այսպիսի գործոց մէջ:

Յօդ. 5. Վերի յօդուածոց մէջ յիշուած տեղերը
վաճառուելու և դնոյ առնուելու ժամանակը՝ կայսե-
րական կառավարութիւնը իւր իրաւունքը և տուրքը
պիտի առնու օրինաց արամադրութեանցը համեմատ
Բնկերութիւնը՝ 'ի խնդրել կայսերական կառավա-
րութեան, պարտաւոր պիտի ըլլայ ամեն կերպիւ
զոհ ընել զնա 'ի մասին իւր ստացուածքն եղած
այն տեղերուն՝ զորս մէկու մը շնորհած կամ ծախած
և կամ օրինաւորապէս տրամադրած է, որպէսզի
քննութեան և հսկողութեան միջոց մը մատակարարէ
կայսերական կառավարութեանը՝ ընդգէտ նենգու-
թեան կանոնաւոր հարկաց:

Յօդ. 6. Այստեղի է թէ, ծովեղերի իրաւունքը
առնելով՝ ինչպէս որ գաշնադրուած է Պարտաւորու-
թեանց տետրակին 15-երորդ յօդուածոց մէջ, անոր
մէջ մասը պիտի վաճառուի կայսերական կառավարու-
թեանը 'ի վերայ անմաքուր իրաւանց, այսինքն ա-
ռանց՝ որ և է ծախք հանելու, և համեմատ գնահա-
տութեան (թարիֆ) որ շնորհուած է: Այս իրաւ-
ունքը ժողովուրդ վրայք քննութիւն ընելու համար
գաշնադրութիւն մի պիտի հաստատուի կայսերական
պաշտօնակալի մը հետ՝ զոր կառավարութիւնը յառ-
կապէս պիտի որոշէ այս գործոցը համար:

Յօդ. 7. Տէրութեան նաւերը և պատերազմի
պաշարները ազատ պիտի ըլլան ծովեղերի ամեն
տուրքէ Իզմիրի մէջ: Կամայայտնաւ այս տուրքէն ազատ
պիտի ըլլան Բարձրագոյն Գրան բարեկամկամ գաշ-
նակից տէրութեանց պատերազմական նաւերը:

Յօդ. 8. Եթէ ըստ ժամանակին՝ Իզմիրի և ա-
նորմէ կախեալ շրջակայ երկիրներուն մէջ ծովե-
ղերի շինութիւնը երկնցնելու, ընդարձակելու և
զարգացնելու վրայք առաջարկութիւններ ըլլան Բ-
Գրան, նախապատուութիւնը միւսնոյն պայմաննե-
րով այս ընկերութեանը պիտի մատուցուի:

Յօդ. 9. Ի գիւղաւոր աւերմանց և քաղաքացի
կարելի է թէ ուրիշները ընեն կամ պատճառեն ըն-
կերութեան շինութեանցը, և վասն ամենայն օրի-
նադրանքութեանց 'ի մասին Բնկերութեան արտոնու-
թեանցը զորս ունի զօրութեամբ ներկայ պայմանա-
գրութեան, ձեռնահաս իշխանութիւնները դա-
տաստան պիտի ընեն, և հատուցում պիտի տրուի
ընկերութեանը ըստ օրինաց, եթէ իրաւունք ունի:

Յօդ. 10. Բնկերութիւնը՝ իւր համայնութեանը
մէջ, կառավարութեան բարձր պաշտպանութեանը
ներքե կըրուած է՝ որ ամեն առթիւ մէջ օգնութիւն
և պաշտպանութիւն պիտի մատուցանէ անոր:

Յօդ. 11. Վախճանի կարգադրութեանց վերա-
բերեալ տրամադրութեանց համար՝ որ կընայ յարա-
բերութիւն ունենալայն տեղերուն հետ զորս Բնկե-

րութիւնը ստացած է իւր ներկայ արտոնադրութեան,
Բնկերութիւնը ուղղակի պիտի բանակցի և համա-
ձայնի Իզմիրի հետ՝ համեմատ տէրութեան հաս-
տատեալ և հաստատելու օրինաց՝ այս նիւթի վրայք:

Յօդ. 12. Որ և է վաճառք որ նաւերէն ծովե-
ղերը պիտի հանուի՝ պիտի չլրնայ փոխադրուելու
ընչ տեղ, և որ և է վաճառք ծովեղերէն նաւերը
պիտի չլրնայ բեռնաւորուել, առանց յառաջագոյն
մաքսաւորուել անցնելու: Կարճ խօսքով Բնկերու-
թիւնը պիտի հնազանդի ամեն կարգադրութեանց և
սովորութեանց որ հաստատեալ են այժմ կամ որ յետ
այսորիկ պիտի հաստատուին վաճառաց ցամաքը
հանուելուն կամ նաւերը բեռնաւորուելուն վրայք:
Դովեղերէն վարչութեան նկատմամբ 'ի գործ
դրուելու կարգադրութիւնները՝ պիտի որոշուին ան-
ուղղակի հարկաց ընդհանուր տեսչութեանը՝ այս-
ինքն մաքսապետին հետ:

(Կնիք հրապարակական շինուածոց պաշտօնէին:)

(Մտորագրեալ) ՍԵՎԵՐԵՆ
(Ստորագրեալ) Տ. ՇՈՐՆՈ
Ս. ՊԱՐԵՐ
Տ. ԿՈՒՍՏԱՆՆՈ

Քննուեցաւ Բարձրագոյն Գրան արտաքին գոր-
ծոց պաշտօնարանը և թարգմանութիւնը համաձայն
զանուեցաւ տաճկերէն բնագրին հետ:

Կայսերական դիւանին թարգման
(Մտորագրեալ) Ա. ԱՐԻՖԻ

Նոյեմբեր 28/10 Դեկտեմբեր 1867
(Տեղե կնքոյ)

ՓԹՈՐԻԿ ՄԵՇ Ի ՀՆԳԻՍՏԱՆ

Խորհրդային մեր այնինչ երբեքն ողբացաւ զհարիս
Հայաստանի՝ յարե և զինի յատեն, «Եւ ապա յանդի-
մանութիւն այսոցիկ (մեղաց) դիմեց, եթէ ոչ անտես առ-
նել Աստուծոյ, և տարերայ փոխուել դեմութիւն, և գա-
րուն նրաշուալ, ամառն անձրև տոյց, աշունն ձմեռա-
ցեալ, ձմեռն սաստիկստաց» մերկայից յերկարացեալ,
հոգիք բարարք խորշակարբք՝ արտահաւաք, ամառ
հրեկեց կարկաճութեամբ, անձրևք անժամանակք և ան-
պիտանք, օդք դառնաշունչք եղեմնորաւք, ջրոց առա-
ւելուն անգուտ, և նուազելն անհնարաւոր, երկրի ան-
բերութիւնք պտղոյ և անաճելութիւնք կենդանաց. այլ
և սաստնմունք և զղրվումք. և 'ի վերայ այս ամենայ-
նի խռովութիւն յատենայն կողմանց, ըստ այնմ թէ չի
խաղաղութիւն ամբարշտաց. և այլն: Տե՛ս հատուած Գ.
Գլ. 68:

Աս պատահարս այժմեան մերոյ ժամանակի կողմանա-
շունթիք Թերունին 'ի միջի առ 'ի պատմել, թէ և՛ Զնդ-
կաստան 'ի քանի ամաց հետ և այսր ծիայ բազմաճյւլ
չորեք. մերթ որովք հիմնադրաց՝ որ յարեան 'ի լափել
ջնջել զաղպ քրիստոնէից. որոց Տէր թէպէտ չես թոյլ
սակայն և այնպէս ոչ սակաւ հեղուքն արեան անմեղաց
և վնաս բերութեանց:

Ձե և ս պատեալ զվերս հարուածոյն անտի, վաղա-
հաս ահեղ փոթորիկն յամի Տեառն 1864, զողջիւր ոչ
միայն իւրե գիշ և լիցի և դարձուցութիւն Կալիաթու և
մերձաւոր նահանգացն յուր և 'ի չքութիւն դարձոյց,
այլև բիւրուրաց 'ի խեղդ և 'ի մահ ծովու և ցամաքի
(օճից անգամ յաճախեալ տուեալ զփախաւորացի դաշտի):
Հաւաքար սոյն և աղութիւնն անգարմանի 'ի նա-
հանգս Բանգալու. որ ճարակեալ զոհեաց զիրաւորս.
Թո՛ղ զմեղձայնոյ պատն անադորոյն (կոլորայի), որ յեր-
կոտասան ամիս տարւոյն ներգործէ կայսրին մահարար:

Արք՝ չե և ս մոռացեալ կամ 'ի տեղի համոզեալ ըն-
դհաս անցելոյն, յիշգրան ամոցս շնչողիկ վերադարձ-
եալ կատաղի փոթորիկն՝ լրացոյց և զոր անցելովք թե-
րիս փլուածոց հնացեալ շինից, և կործանման կղմնորա-
յարի բնակութեանց և հիւղից ոչ զոյ չափ: Չգտանի
տուն 'ի Կալիաթա՝ առանց մեծի և փոքու վնասու, և
ոչ անձն անհարտ տե՛ալ 'ի նոյն 'ի նմին, թէ և ոչ անձ-
նադրապէս. Թո՛ղ զքանցումն և զանկումն հաստարուն
և հաստարմատ ծառոց, ուրեք ուրեք և 'ի վերայ շին-
ուածոց 'ի վնաս, մանաւանդ և պտղաբերից ծառոց և
այգեաց 'ի պատ արականիցն:

Խորսխեալ նաւոց 'ի նաւահանգստի սակաւ տի
վնասն. սակայն ոչ յայի են պատահարս նաւակաց գետոյ
և նաւոց որ 'ի բերան ծովու. ընդ որս և չղկնաւորաց
ստանդորդաց և քաղաքաց բնակաւորեալ նաւոց 'ի
գետոյ 'ի ծով, և 'ի ծով 'ի գետ. որոց երկուքն դէնք առ
կառավարութեամբ կամ հոգարարութեամբ պարոն Մ.
Թ. Յովսէփիանի, որք 'ի միւսմ նուազի խորտակեալ

(առանց վնասու նաւատեաց)՝ մին և ս ասի պարոնաց
Արգար և ընկերաց. զորմէ չիք յարդ հաւաք թէ գեր-
ծեալ իցէ. սակայն և քանի մի նաւուց յայս վայր անցաւ
մնացելոյ՝ եթէ կրն: Այսու ամենայն ոչ սակաւ վնաս
քաղաքացոյ՝ մանաւանդ աղղի մերում ժողովրդեան:
Ահա՛ դառն վիճակ քաղաքիս, յորում հարստաք և աղ-
քատք մի օրինակ 'ի սուգս և 'ի վնաս վարակեալ՝ գեղուն
ի փողոցս և առ դրամբք տանց աղքատոք՝ որոց ճիկն և
աղաղակն բուական տոչորից որտի տեսողաց և լսողաց:

Ի Կարա, 'ի Երրապեանք և յայլ մերձաւոր նա-
հանգս պատահեալ վնասն և ս ոչ սակաւ է. Թո՛ղ զայն
զոր յաւելուն, թէ շառագնեալ եթերին թուր հոր
ընդ անձրևոյն. և բռնաւոր հողմոյն յերկր թօթափել,
և թէ վայր մի հրկիզեալ իսկ՝ երկնաւոր հրով, և թէն-
դիւն շունդի ծայրարձակ հողմոյն տայր նկարել որպէս
թէ կատարած է աշխարհիս: Թիւ ջրահեղձից և ջրադ-
եալ ջրաջախեաց 'ի ծովու և 'ի ցամաքի աստի փլուտա-
կաց՝ ճշդիւ չիմանի. այլ որքան կարծի՝ ոչ պակաս քան
գերկու հազարաց. որոց մին՝ Հայ երկաւորաք: Ահա՛
այսքան մինչ ցայս վայր՝ այլ որ ինչ 'ի վաղիւ, Տէր մի-
այն գիտէ, ողորմի՛ թէ խաղաղ 'ի ժողովրդի իւր.
որ և իցէ՝ վառք կամայն:

Ապարէն զայս ամենայն տառապելութիւնս ծաւալ
'ի մի կողմ, խոսեցոյք և զվերադրաց քաղաքական կա-
ռավարութեան: Մինչ Հնդկաստան կառավարիւր ան-
ուամբ Լնկերութեանն, ոչ միայն սակաւ էին, և անհ-
ղէպէ աղղի աղղի փորձանաց, այլև առատութեամբ,
երթանութեամբ և յաջողածովք պարարէր. զինի ոչ
ոյ՝ 'ի պոռոյ շրջանին՝ զողջիւր այլայլեալ, ամենայն
պարէնք նուազեալ, զին ուտեստից երկպառեալ,
ծախք կեցից առուելեալ, դրոնք յաջողութեան և ար-
գեսանց փակեալ 'ի բազմայ դէմս, (մանաւանդ աղղի մե-
րոյ), ժողովրդք ըստ մասին անշքացեալ, կապալ և
ազգի ազգի պահանջ տէրութեան 'ի հպատակս տեղի
կազմել: Եթէ ձեռնահասք բուական 'ի վճարն, բազմաց
անկախողաց անկանի լքանել զքաղաքս և խուսափիլ
յայլ գաւառ: Զհաս հասից՝ որ երբեքն խափանեալ,
գարծեալ այլ իմն շաղու փրաբերեալ. 'ի նորոյ ծախքն
փորթիկ դատարանի (պոլիս) և պահակերաց 'ի ժողո-
վորդն յաւելեալ. լի և այլ քանի մի կապալ (տէքս)
ունի աճել 'ի վերայ. որ եթէ տեղի կալաւ, անշուշտ
ունի ոչն բնակչաց քաղաքիս բնկանիլ, փախտեան ձա-
նապարհն բազմամարդանալ, քաղաքս դատարկիլ, և
վնաս մեծ անդրին յիշխանութեան վերայ գալ. զի իշ-
խանութիւնն հաստահիմնի կարողութեամբ վերայ գալ. զի իշ-
խանութիւնն պատահիմնի կարողութեամբ և շքով հը-
պատակաց. այլ երբ ժողովրդն ձեռնմալի, աղքատ
և քան զնա ինքն իշխանութիւնն:

Ի նախասաց վնասս կերպիւ իւրք տեսանէր կարողու-
թիւն 'ի ժողովրդոյն. սակայն և որ այժմն խորհրդածի
գծուարարիւրն, ասի, եթէ ոչ անհնարին: Արդէն բա-
ղուք յերկրականաց դիմացողաց ցայս վայր անկողար
գծուարութեանց, վերջնովս անկեալ՝ ջանան զկղմնոր
և զայլ նիւթս շինուածոց դնել 'ի վաճառ և ընդ զճախս
փախտեան, առ որ աղաչեմք դատուած՝ զի զսիրտ կա-
ռավարութեան 'ի մարդասիրութիւն քաղաքացուցէ,
բաճաղով 'ի հարստակաց զանտանելի ծանրութիւն տրոյ
որով զհասարակութիւնն օրհնաբան և բարեմաղթու
կացուցանել ունի վասն ինքեան սու աթոռով շնորհաց
Աստուծոյ, որ 'ի ձեռին ունի զսիրտս համորէն թագա-
ւորաց, և խնամէ որոյ խնամեն դարարածս իւր:

Ի Կալիաթա, 8 Նոյեմբեր 1867:

ԱՕԳ ԱՅԻՆ

Հետեւեալ նամակը՝ որ թէպէտ և Իզմիրի Հայ Ժո-
ղովրդեան գէմ և ս փոքրիկ քար մի կընետէ, այսու
ամենայնիւ արժան համարեցինք հրատարակել զայն՝
յայտացոյց մեր անկողմնապահութեան:

Գահիրէ, 31 Դեկ. 1867:

Յարգոյ խմբագիր Արշալուսոյ,
Մասիսը՝ իւր 827 և 828 թուոյն մէջ, Երկրպետսի
կալուածական խնդրոյն վրայք երկար յօդուած մը
կըհրատարակէ, որ տակաւին չէ լմնցած: Այս
յօդուածով կուզէ հաստատել թէ Աղէքսանդրիոյ և
Գահիրէի մէջ գտնուած ազգային անշարժ ստաց-
ուածքը Ս. Յակոբայ վանուց կըվերաբերին. ուրեմն
Երկրպետայք պարտաւոր չէն մը, կըսէ, Երուսա-
ղէմայ վանքին իրաւունքն յարգելու և անոր սեփա-
կան կալուածներն անմիջապէս իրեն յանձնելու:
Այս երկար յօդուածոյն կարճ խօսքով կըստատ-
խանեմք որ, թէպէտև Մասիսը կըկարծէ թէ այդ

